

Kaikista näistä vahvuuksista huolimatta kirja ei mielestäni yltänyt samalle tasolle kuin Nylénin aiemmat teokset. Kuullessani *Tunnustuskirjasta*, odotin jotain yhtä provosoivaa ja yllättävää kuin mitä olen häneltä aiemmin lukenut. *Tunnustuskirja* on kuitenkin suurelta osin turvallinen: asioita lähestytään perinteistä kristillisistä käsitteistä käsin ja niitä jäädään selittelemään. Nylén ei aina uskalla antaa ihmisten itse oivaltaa. Ehkä syy on kirjan muoto, ehkä se, että kirjoittajasta on omien sanojensakin mukaan tullut keskiikäinen. Voi olla, että odotin liikaa. Odotin, että hän puhuisi täysin uusilla sanoilla vanhasta, sanoittaisi nykyihmisen kielelle sen, mitä usko on. Odotin, että hän tekisi sen, mitä me teologit ja papit emme ole osanneet tehdä.

Mielenkiintoinen yksityiskohta kirjassa on sanan antipapisti käyttö. Itse en ole aiemmin nähnyt sanaa papisti tai antipapisti suomenkielisessä muodossa. 'Papisti' -termi on syntynyt Englannin reformaation aikaan, ja sanalla viitattiin negatiivisessa merkityksessä paaville lojaleihin anglikaaneihin. Nylénille antipapisti näyttää merkitsevän ihmistä, joka näkee negatiivisena kaiken katoliseen kirkkoon, paaviin ja katolilaisiin liittyvän. Vaikka antipapisti on kirjan kontekstissa ymmärrettävä termi, sitä ei kuitenkaan kannattane ottaa laajempaan käyttöön, koska kantasanan 'papisti' merkitys on kirkkohistoriallisesti rajoittunut. Paavin valtaa kunnioittavia voi suomeksi kutsua vaikkapa paavilaisiksi.

Vaikka Nylén esittelee itsensä teologisesti oppimattomaksi, hän taitaa olla ainoastaan teologian alan tutkintoa vailla, sillä kirjan kieli paljastaa, että hän on teologisesti erittäin sivistynyt. Teologina olisin silti halunnut kurkistaa vielä syvemmälle verhon taakse, aina Nylénin ajatteluun vaikuttaneisiin teologeihin ja teoksiin sekä niihin liittyneisiin kokemuksiin ja tilanteisiin saakka.

Nylén on postmoderni katolilainen. Hän uskoo, kuten kirkko opet-

taa, ja samaan aikaan hän on erimielistä niistä kysymyksistä, joista haluaa, ja osaa perustella poikkeamansa teologisesti uskottavasti. Tekisi mieleni myös sanoa, että Nylén on niin ekumeeninen, että on melkein protestantti. Hän tekee selvää eroa luterilaisuuteen, mutta on silti luterilaisen yhteiskunnan ja arvojen lapsi. Tätä korostaa vielä se, että kirjan on julkaissut luterilaista kirkkoa lähellä oleva Kirjapaja.

Nylén kirjoittaa esipuheessaan, ettei ole kiinnostunut "uskonnosta" vaan uskosta, ja että uskosta on puhuttava ja todistettava subjektiivisesti (s. 15). *Tunnustuskirja* saavuttaa tämän tavoitteen erittäin hyvin. Nylén todistaa uskostaan eikä tuomitse ketään. Hän herättää keskustelua. Hän haluaa saattaa meidät kaikki synnintuntoon ja silti armahuttaa. Jään odottamaan jatkoa.

SAARA-MARIA JURVA
TEOL. MAIST., LAHTI

**OLAV HAMMER &
MIKAEL ROTHSTEIN (EDS.)
The Cambridge
Companion to New
Religious Movements.
Cambridge: Cambridge
University Press 2012.
330 s.**

The Cambridge Companion to Religion -sarjassa on julkaistu lukuisia erityisesti kristinuskoon ja kristilliseen teologiaan keskittyneitä teoksia. *The Cambridge Companion to New Religious Movements* keskittyy systemaattisesti ja vertailevasta näkökulmasta uusiin uskonnollisiin liikkeisiin ja pyrkii samalla kokemaan viimeisen neljänkymmenen vuoden aikaisen tutkimuksen tuloksia. Toimittajat jäsentävät uusia uskonnollisia yhteisöjä kolmen pääteeman kautta: sosiaalitieteiden näkökulma, vertaileva näkökulma sekä

eräiden uusien uskonnollisten yhteisöjen tarkempi erittely.

Kirjassa käytetty käsite new religious movements (NRM) korvaa viimeisten vuosikymmenien aikana vahvan tunnelatauksen saaneet kultin ja lahkoon käsitteet. Tutkimuksellisenä käsitteenä new religious movements eli uudet uskonnolliset liikkeet on vaikeasti rajattava. Usein kansainvälisessä tutkimuksessa käsitteellä viitataan viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana läntisessä kulttuuripiirissä syntyneisiin uskonnollisiin liikkeisiin, mutta monet kirjoittajat tarjoavat myös tästä poikkeavia määritelmiä.

Uskontojen sosiologisen tutkimuksen kannalta on ongelmallista määritellä uusiksi uskonnollisiksi liikkeiksi 1950-luvulla ja sen jälkeen syntyneet liikkeet. Monet näistä liikkeistä ovat nykyään jo vakiintuneet sovinnaisiksi uskonnoiksi, jolloin adjektiivi "uusi" antaa väärän kuvan. David G. Bromley tarttuu artikkelissaan tähän ongelmaan ja esittää, että uusien uskonnollisten liikkeiden tutkimuksessa tulisi jatkossa keskittyä uusien liikkeiden tutkimiseen Aasiassa, Afrikassa ja Etelä-Amerikassa, jossa yhteisöjen syntyminen on vilkasta. Valitettavasti kirja pääosin sivuuttaa nämä alueet: vain Saharan eteläpuolisen alueen uusista liikkeistä on kirjassa yksi erinomainen artikkeli. Catherine Wessinger antaa artikkelissaan toimivan määritelmän uusien uskonnollisten liikkeiden käsitteelle: uusi uskonnollinen liike on uskonto joka on muotoutuva tai vaihtoehtoinen annetus- ja kulttuurisessa kontekstissa. Tämä määritelmä vapauttaa uuden uskonnollisen liikkeen käsitteen ajallisesti rajaavista määreistä ja liittää käsitteen yhteisön omaan elinkaareen ja toiminnan kontekstiin. Olav Hammer ja Mikael Rothstein näyttävät kirjaa toimittaessaan käytännössä noudattaneen Wessingerin mukaista määritelmää.

Kaikkiaan kirja koostuu 21 kirjoittajan 18 artikkelista. Kirjoittajat ovat aiheidensa asiantuntijoita, ja

kukin on julkaissut artikkeleidensa teemoista. Valitettavasti kirjoittajien suuri määrä näkyy tekstien epätasaisena luettavuutena. Artikkelien pituus on rajattu 15 sivuun ja jokaisen artikkelin loppuun on koottu käytetyt viitteet sekä erinomainen Further reading -kirjallisuuskatsaus, joka johdattaa tietystä teemasta kiinnostuneen lukijan valitun kirjallisuuden kautta syvemmälle aiheeseen. Osa artikkeleista päättyy johtopäätöksiä esittelevään kappaleeseen, mutta valitettavasti eivät kaikki. Nopea lukija, joka etsii tekstimassasta itseään kiinnostavia kokonaisuuksia, olisi ollut kiitollinen jokaisen artikkelin loppuun sijoitetusta yhteenvedosta.

Kirjan aluksi käsitellään uusia uskonnollisia yhteisöjä sosiologisesta näkökulmasta. David G. Bromley toteaa, että uusien uskonnollisten liikkeiden sosiologinen tutkimus on siinä suhteessa erityistä, että uudet uskonnolliset liikkeet antavat mahdollisuuden tutkia liikkeiden syntyä konkreettisesti niiden syntyhetkellä ja yhteisöihin kääntymistä juuri silloin kun se tapahtuu. Hän nostaa esille erityisesti uusien yhteisöjen tutkimuksessa kehitetyn käsitteen "conversion career", joka suomeksi voidaan kääntää "uskonnollisen kääntymisen elämäntaakana". On havaittu, että uskonnollinen kääntymisen ei ole yksi erillinen tapahtuma vaan erilaisia toimintatiloja sisältävä kokonaisuus, joka muodostaa yhtenäisen sitoutumisen elämäntaakan. Tähän kuuluu myös liikkeestä irtautuminen.

Toinen artikkeli käsittelee kehittyvää internetiä ja uusia uskonnollisia yhteisöjä. Douglas E. Cowan esittelee esimerkkien kautta internetin merkitystä uskonnollisille yhteisöille. Hän huomauttaa, että vaikka läsnäolo internetissä on uskonnollisille yhteisöille välttämätöntä, internet ei ole osoittautunut sellaiseksi jäsenten värväyskeinoksi kuin naiivissa teknohuimassa on ajateltu. Ei ole syntynyt kokonaan internetissä toimivia uusia uskonnollisia yhteisöjä, vaan uskonnolliset yhteisöt tarvitse-

vat internetin ulkopuolista toimintaa. Cowan päättää kirjoituksensa huomioon, että kun tietoverkkojen hakupalvelut seuraavat aktiivisesti käyttäjien toimintaa verkossa, näille tarjotaan yhä enemmän samantyyppistä verkkoaineistoa, jollaista he ovat aikaisemmin lukeneet. Tämä rajoittaa mahdollisuuksia saada monipuolista tietoa ja lisää uusien uskonnollisten liikkeiden kilpailua näkyvyydestä tietoverkoissa.

Kolmannessa artikkelissa James T. Richardson käsittelee uusien uskonnollisten yhteisöjen aiheuttamia ristiriitoja, jotka yleensä ovat liittyneet jäsenten rekrytointiin, rahan keräämiseen ja käyttöön sekä lapsiin yhteisöissä. Artikkelin ajankohdainen, ja esimerkeinä voi mainita Suomessa käydyt keskustelut lestadiolaisista perheistä sekä Jehovan todistajista ja lasten kasvatuksesta.

Kirjan toisessa pääluvussa muodostetaan vertaileva näkökulma eri yhteisöihin neljän teemaan avulla: historia ja aikojen loppu, karismaattiset johtajat, rituaalit sekä kanoniset ja kaanonin ulkopuolella olevat tekstit.

Historia ja eskatologia ovat merkittävä osa useiden liikkeiden ajattelua. Artikkelin kirjoittaja Garry W. Trompf toteaa, että uusissa uskonnollisissa liikkeissä muodostetaan sekä menneisyydestä että tulevaisuudesta usein omaleimaisia tulkintoja, jotka ovat välttämättömiä ihmisten mielenkiinnon herättämiseksi ja ylläpitämiseksi. Catherine Wessinger nostaa artikkelissaan esille sen havainnon, että karisma ei ole vain johtajan ominaisuus vaan se on sosiaalisesti konstruoitu ja voi olla myös yhteisön jäsenten jakama ominaisuus, kuten esimerkiksi Pyhän Hengen vaikutus helluntailiikkeessä. Wessingerin artikkeli käsittelee karismaattista johtajuutta hyvin laajasti, ja siinä on kattava kokoelma karismaattiseen johtajuuteen liittyviä käsitteitä hyvin selitettynä.

Kirjan toimittajat ovat kirjoittaneet yhden kirjan mielenkiintoisimmista artikkeleista, joka käsit-

telee uusien uskonnollisten yhteisöjen pyhiä tekstejä. He osoittavat, kuinka uusien uskonnollisten liikkeiden kautta näemme pyhien tekstien tuottamisen, levittämisen, uudistamisen ja selektiivisen käytön prosessit, jotka vanhoissa uskonnoissa ovat tapahtuneet kauan sitten. Pyhä teksti on sosiaalinen ilmiö, jonka elämäntaakasta aina kanonisen statuksen riistoon saakka on uudessa uskonnollisessa liikkeessä havainnoitavissa elävänä prosessina.

Kolmas pääluke, "New religious movements", saa yli puolet kirjan sivumäärästä, ja siinä esitellään yksitoista erilaista liikettä skientologiasta jihadismiin. Lukijalle ei valitettavasti käy selväksi, millä perusteella esiteltävät yhteisöt on valittu. Joukossa on hyvinkin uusia uskonnollisia liikkeitä, kuten Venäjällä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen syntyneet liikkeet, vakiintuneita uusia liikkeitä, kuten skientologia ja satanismi, sekä ajallisesti vanhoja liikkeitä, kuten teosofia ja uussuufilaisuus. Mukana on myös new age -liike, joka on organisatorisesti muotoutumaton ja asemoituu siksi uusien uskonnollisten liikkeiden käsitteen ulkopuolelle. Sen mukaantottoa voidaan kuitenkin perustella sillä, että new age on tuonut uskonnollisuuteen ilmiöitä, joita monet uudet uskonnolliset liikkeet hyödyntävät. Näitä ovat esimerkiksi henkiperänus, kanavointi, ufot, paranormaalit ilmiöt, meditaatio, selvänäkeminen ja idän uskonnot. Lukijan kannattaa myös katsoa kirjan hakemistoa, josta käy ilmi, että teoksessa on käsitelty useita kymmeniä erilaisia liikkeitä, jos ei omina artikkeleinaan, niin ainakin lyhyempinä teksteinä.

Kirjan pyrkimys koota viimeaikaisen uusien uskonnollisten liikkeiden tutkimuksen tuloksia on uskonnontutkijoille hyödyllinen. Tässä pyrkimyksessään kirja onnistuu hyvin. Valitettavasti kirja sivuuttaa uskonnollisten liikkeiden toimintaan oleellisesti liittyvät ihmisoikeuksien ja uskonnonvapauden kysymykset. Nämä teemat nousevat esiin vain

satunnaisesti, vaikka olisivat ansainneet vähintään yhden analysoivan artikkelin.

HANNU RANTALA
TEOL. MAIST., SALO

HAASTETTU KIRKKO Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus 2012. 416 s.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa on vuodesta 1967 alkaen järjestelmällisesti kuvattu ja analysoitu nelivuotiskertomuksilla. Viimeisin julkaisu on nimeltään *Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011*. Käsiteltävänä ajanjaksona tapahtui merkittäviä yhteiskunnallisia muutoksia, ja kirkon sisäinen polarisoituminen syveni. Nelivuotiskertomus kuvaa toimintaa laajan tilastoaineiston avulla ja pyrkii samalla analysoimaan tapahtuneita ilmiöitä, niiden vaikutuksia sekä myös jonkin verran hahmottelemaan suuntaviivoja kirkon tulevaisuuden toiminnalle.

Nelivuotiskertomus tehdään kirkolliskokouksen toimeksiannosta Kirkon tutkimuskeskuksessa, ja sen ovat kirjoittaneet Harri Palmu, Hanna Salomäki, Kimmo Ketola ja Kati Niemelä. Tutkimuksen lähteinä ovat kirkkohallituksen kokoamat aineistot, tutkimuskeskuksen erityisesti nelivuotiskertomukseen seurakunnilta kokoamat tilastot, vuosittaiset tilastot seurakunnista, erilaiset kyselyaineistot kirkkolaisilta toimijoilta sekä runsas kirkkoa koskeva kirjallinen materiaali. Tutkimuksen aineistona ovat myös erikseen seurakuntien työntekijöille ja luottamushenkilöille vuonna 2012 tehtyjen kyselyiden tulokset. Uskonnollisuuden osalta lähdeaineistoa täydentää Kir-

kon tutkimuskeskuksen toimeksiannosta tehty suomalaisten uskonnollisuutta selvittänyt *Gallup Ecclesiastica 2011* -kysely. Julkaisussa ei ole tarkempia kirjallisuus- eikä lähdeviitteitä.

Kirja noudattaa rakenteeltaan edellisiä nelivuotiskertomuksia. Aluksi kuvataan suomalaisen yhteiskunnan ja uskonnollisuuden muutoksia yleisellä tasolla sekä kirkon tavoitteita ja strategioita muuttuvassa toimintaympäristössä. Laajimman osan muodostaa kirkon jäsenistön ja toiminnan kuvaaminen laajan tilastoaineiston valossa. Lopuksi kirjoittajien havainnot kootaan johtopäätös- ja pohdintalukuun. Jokainen pääluku erittelee tietyn kirkon toiminta-alueen ja kokoaa lopun pohdintaosioon laadullisen arvion käsitellystä tilastoaineistosta. Valittu tapa on hyvä kiireiselle lukijalle, joka näin saa kattavan yleiskuvan nelivuotiskauden muutoksista käymällä läpi vain lukujen pohdintaosion.

Kirkon strategiat ja niiden toteutuminen muodostavat kirjan ison teeman. Strateginen suunnittelu on tarkastelukaudella ollut keskeinen toiminnan suunnittelun ja ohjauksen väline kirkossa, minkä vuoksi on perusteltua, että nelivuotiskertomus myös reflektoi toimintatilastoja suhteessa laadittuihin strategisiin päämääriin. Seurakunnille, työntekijöille ja luottamushenkilöille suunnatuilla kyselyillä kartoitettiin, missä määrin vastaajat näkevät strategioilla olleen vaikutusta seurakunnan tai eri työalueiden toimintaan. Toistuvasti ilmenee, että yli puolella seurakunnista strategioilla ei ole ollut mitään vaikutusta seurakunnan työhön. Kirjoittajat näkevät tälle kaksi syytä: strategioiden suuri määrä ja se, ettei niitä yksinkertaisesti tunneta seurakunnissa. Tehty päätelmä on asiallinen; toimintaa ohjaavia strategioita on tarkastelukaudella valmistunut tai vaikuttanut yhteensä 20 kappaletta. Kirjoittajat olisivat voineet edetä johtopäätöksissään vieläkin pidemmälle ja kysyä, onko valittu strategiatyöskentelyn tapa ol-

lut oikea. Näyttää siltä, että haluttua vaikuttavuutta seurakuntien toimintaan sillä ei ole saavutettu.

Kirjan rakenteen käsikirjamaisuus on etu ja haitta. Perustieto löytyy nopeasti, mutta toiminta-alueittain tehty dispositio voi peittää alleen merkityksellisiä muutolinjoja. Kirjoittajat ovat eksplisiittisesti koonneet joitain niistä kirjan alkuun sekä kirjan lopun johtopäätöslukuun. Yksi tällainen linja on polarisoituminen. Yhä syvempi yhteiskunnallinen jakautuminen heikompiosaisiin ja hyvin toimeentuleviin on helposti luettavissa diakoniatyön tilastoista. *Gallup Ecclesiastica* -kyselyn tulosten mukaan kolme neljästä suomalaisesta näkee, että kirkon tulee toimia enemmän heikommissa asemassa olevien puolesta. Kirkolla nähdään olevan selkeä yhteiskunnallisen toimijan asema, ja valtaosa suomalaisista odottaa kirkolta aktiivisempaa roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kirkon jatkuvassa tulevaisuuteen suuntautuvassa strategiatyössä tällaiset tulokset ovat tärkeitä.

Kaikkia kehityslinjoja ei käsikirjamaisuuden vuoksi ole kuitenkaan helppo löytää. Yksi tällainen on useammassa kohdassa toistuva seurakunnan ja kunnan välisen yhteistyön kuvaus. Kirjoittajat toteavat määrällisen aineiston pohjalta, että yhteistoiminta on suunnilleen yhtä yleistä kuin edellisellä tarkastelujaksolla. Yhteistyössä on tapahtunut kuitenkin laadullisia muutoksia. Päiväkerhotyö on perinteisesti ollut kirkon lapsityön vahvin alue, mutta vuodesta 1995 alkaen päiväkerhoilaiden määrä on jatkuvasti vähentynyt. Laadullisena muutoksena varhaiskasvatuksessa on kuitenkin löydetty yhteistyö kuntien päivähoidon kanssa. Päivähoidon uskontokasvatuksen mentorointi on vahvistunut selvästi edellisestä kertomuskaudesta, ja samoin seurakuntien antama materiaalituki päiväkodeille on selvästi lisääntynyt. Vaikuttaakin siltä, että seurakunnissa on vastattu määrälliseen muutokseen kehittämällä yhteistyötä laadullisesti.